

(başlanğıcı ötən sayımızda)

Ustadını dinləyən Ərəstun fikrə gedib, düşündü və belə qərara gəldi ki, böyük hikmət sahib olan Tanrının məhəbbətinə və yaratdıqlarına şübhə edə bilməz.

Ərəstun dedi:

– Elədirsə, ustad, bütün canlılar övladlarına mərhəmət göstərir, qayğısına qalır, körpə ikən pərvanə kimi başına dolanır. Bu məhəlləyə nədən qaçdığınızı və həyata necə bağlı olduğunuzu görünce, heç fikirləşdinizmi ki, bunların işi-gücü ancaq nəsil artırmaqdır? Bunların bircə işi var ki, çoxalıb toplum olsunlar və artsınlar.

– Ərəstun, yəni sən özünü bütün adamlardan ağıllı sayırsan? – deyər ona daha bir sual verdi. – Məgər insan bədənini sənə üstündə gəzdirdiyin bir ovuc torpaq olduğunu xatırlamadımı? Məgər bədənindəki nəmlilik və su yerdəki nəmliyə bənzəmir? Sən özünü belə ağıllı sanırsan? Unutma, sən bədənindəki ruhun idarəsi ilə gəzib dolanırsan, düşüncə bilirsən. Bu gördüyün aləm ölüncə ağıllıdan çıxmayacaq və bu gördüyün aləm bütünlüklə bir yaradılış qanununun idarə olunur, gördüyün və səni heyran edən təbiətin də sirlərinə sona qədər vəqif ola bilməzsən, sən bu bilməyə gücün çatmaz.

Hə, nə deyirsən? Bütün bunlardan sonra yenə deyəcək-sən ki, Yaradan öz yaratdıqlarını məqsədsiz və anlayışsız yaratdı? Unutma, bu hesabla, bu ağılla yaranan aləmin bir yiyəsi var, o yiyenin ağıllı ağıl çatmaz, gücünə də güc... Bu yaradılmış hər şey də o ağıl sahibinin qanunu ilə hərəkət edir. Bunların hamısını öyrənmək isə insan ağıllı nəşib olan deyil.

– Sizin bütün dedikləriniz doğrudur, ustad, – deyər Ərəstun dilləndi. Aydındır ki, Yaradan heç qətiyyət də çox böyük zəkaya malikdir. Mən onun varlığına şübhə etmirəm, lakin bu qədər uca olan Yaradanın mənim ibadətəmə nə ehtiyacı vardır?

– Ərəstun, eşit və yadında saxla! Sən çox böyük yanlışlıq edirsən! Əgər kimsə sənə uğrundan sevinirsə, qayğına qalırsa, sən özünü onun qarşısında borclu hesab edirsənmi? Və bunu sənə kimsənin izah etməyinə ehtiyac duyursanmi?

– Mən haradan bilim ki, kimsə mənim qayğıma qalır?

– O zaman bir ətrafındakı heyvanlara bax, bir də özünə. Yaradan canı hamımıza verib, lakin bax, gör, ətrafda baş verənləri hamımız eyni cürümü qəbul edirik? İnsan heyvanlardan fərqli olaraq özünün keçmişini, bu gününü və gələcəyini düşünür. Heyvanlar isə özünü keçmişini, gələcəyini çox dumanlı şəkilde hiss edir və bunların heç birini araşdırmaq qabiliyyətinə malik deyil. İnsanın cildi ilə heyvanın cildini müqayisə et. Tanrının heyvana verdiyi ağılla, insana verdiyi ağıl eynidirmi? İki ayağı üstündə duran insanətrafına boylanır, o bütün heyvanları ram edə bilmək xüsusiyyətinə malikdir. Heyvanlar da ayaqları üstündə dayanır, qanadlarına güvənir, lakin öz həmcinslərini özlərinə tabe edə bilmir. Əgər Yaradan insanı heyvanlar kimi kəməksiz yaratarsa idi, o zaman insan heç nəyə gerek olmazdı. İnsan Yer üzündə bütün yaranmışların əşrəfidir. İnsanda olan ağıl heyvanda olsa idi, onun bədən cildi insan kimi qurub-yaratmağı bacarmazdı. Məsələn, hansı öküz şə-

hər qura bilər? Hansı öküz alət yarada bilər və ya usta ola bilər? Bil ki, Tanrı insanı o qədər kamil yaradıb və zəkasını elə dəqiqliklə verib ki, onun bədənindəki hər şey bir-birini tamamlayır, onun mənevyyatını və ruhunu dirçəldir; ona görə də, Tanrı insanı yaradıb ki, qayğısına qalsın, onu sevsin. Belə olan halda, insanın Yaradana ibadət etməsində pis nə var? – deyərək ustad Sokrat söhbətini yekunlaşdırdı.

1894

İyirmi səkkizinci söz

Qazaxıstanın Qütb ulduzu - Abay

Ey müsəlmanlar!!! Biri varlı olar, biri kasıb, biri sağlam olar, biri xəstə, biri ağıllı, biri dəli, birinin könlündə gözəlliklər, digərinin könlündə zibilliklər olar – bəs bu nədən belədir? Soruşanlara deyir: Tanrının hökmü belədir, belə istədi, belə də yaratdı. Yaxşı, deyək, siz söyləyən kimidir. Əgər belədirsə, bəs biz: "Ulu Ya-

iman fərz edib, hər bir imanı olan kişiyyə ibadət nəşib edib. Yenə də, hər bir doğru ağıllıdan qorxmasın gərək. Elədirsə, biz ağılı öz başına buraxmasaq, ulu Tanrının ağıllı bir kişiyyə iman fərz edib, fərziyyəmiş söhbətimiz harada qalır? "Məni tanıyan ağıllıla tanıyır"; – deməyin harada qaldı? Əgər dinimizdə bir nöqsən varsa, o zaman ağıllı bir bəndəyə

Əgər insan kimsəyə əl açmadan öz zəhməti ilə çörək qazanırsa, bunun nəyi arsızlıqdır? Bu bir şəxsin kişinin işidir.

"İgid adam qarı da yandırır", "Üreyini ala bilsən, insanın verməyəcəyi heç nə yoxdur" – kimi atalar sözləri çox aşığlayıcı sözlərdir. Kiminsə süfrəsindən axırını çörək qırıntılarını cəld qapmaq igidlik deyil axı, bunun əvəzinə torpağa öyilib, alın tərili ilə onu əkib becərmək olmazmı?

"Adın yoxdursa, yurdu yandır" – yeni ad qazanmaq üçün haranısa yandırmalısan? "Yüz gün

üçün deyilib. Beləsi ar bilməz, namus bilməz, eləsinin dünyagörüşü olmaz, mənliliyi olmaz, dərin ağılı olmaz, nə gücü ilə, nə ağılı ilə seçilməz, nə adamlığı, nə də vicdanı olarg Məsləhət versən, arxasını çevirib deyər: "Sizə nə qalıb? Kim kimdən üstündür, kimin kərəsinə kim verir, sən mənim qabağıma yemək qoyursan? Sənə nə qalıb haradan gəlib, haraya gedirəm?"

Ya da ağı köpüklənə-köpüklənə qarşısına çıxanın önündə sənəsinə döyüb deyər: "Əsirgədiyin candımı? Yaxşı iş görmək

üçün, yaxşılıq etmək üçün gülləyə gəlsəm də, sürgünə göndəriləsam də, qəbulumdur. Önündəsonunda bir ölüm deyilmə?" – Nə vaxtsa bu sözləri deyib, ölümə gedən qazaxa rast gəldinizmi? Mən, ölüm anında ölümə barışan tək bir qazax görmədim. "Mən ölümdən qorxmuram"; - deyən bir qazaxı da heç vaxt görə bilməzsən. Sadəcə qırtlağını dartar və "boynum qıldan incədir"; - deyər. Əgər belə bir qazax varsa, ağıl yerində olsa da, yenə bu məqamda öz qüdrətini göstərmək istəyəcək. Belələri adətən haqq-hesab sa- vaşı gələndə, qaçıb girməyə bir deşik axtaracaq. Əgər bütün bu etdiklərin havaya boş söz buraxmaq idisə, o zaman özündən aşığların sayğısını qazanmaq nəyinə gərəkli? Belə insanlara isə deyirlər ki, bu kafirdən qorxmayan insan deyil. Əgər o öz verdiyi sözü tutsa idi, sözüne sadıq olsa idi, hamı onun pişvazına çıxmazdı? Ona görə də, bizlərdə deyirlər: "Arsız sifətə uzun çənə verər".

1895

Otuz birinci söz

Eşitdiyim bir sözü yadda saxlamağın dörd cür səbəbi var: öncə, möhkəm iradəli və güclü olmaq lazımdır, ikincisi, bir şeyi eşitdiyində və ya gördüyündə ibrət almısan, üçüncüsü, o eşitdiyini söhbəti bir neçə dəfə içəridən – beynindən keçirib yaxşı qərar qəbul etməli-sən, dördüncüsü isə bədxah fikirlərdən uzaq durmalısan. Əgər gec olarsa, bu xəstəliklərdən özünü müalicə etməli-sən. Bu xəstəliklər: ehtiyacı olan kimsənin qayğısına qalmamaq, məsuliyyətsizlik, özgələ qarşı etinasızlıq, əyləncələrə meyillilik, ya bir fikri beyninə tıxayıb, onu daima özündə gəzdirmək, şəhvetli düşüncələrə yer vermək... - Bax, bu dörd xəta insanın ağıllı və istedadını əlindən alır.

1895

Otuz ikinci söz

Elm və savada yiyələnmək istəyənlər müt-ləq bu şərtləri bilməlidir. Bu tələbin özünün bir neçə şərti var. Onları bilmək gərəkdir, bilməsən məqsədinə çatma bilməzsən. Öncə elm və savad öyrənmək istəsən, bu elmdən hansısa qazanc əldə etməyi qarşısına məqsəd qoyma. Əgər məqsədin elm və savada yiyələnmək

(davamı gələn sayımızda)

**Azərbaycan türkcəsinə
uyğunlaşdıran:
Aida EYVAZLI
GÖYTÜRK**

"Qırx yabını minsə də, bir dağı aşıb keçməz" kimi bir məsələmiz vardır. Bu məsələ nə üçün yazılıb? Niyə deyilib? Kimə lazım olar? Bu məsələ lovğa adamlar üçün deyilib. Beləsi ar bilməz, namus bilməz, eləsinin dünyagörüşü olmaz, mənliliyi olmaz, dərin ağılı olmaz, nə gücü ilə, nə ağılı ilə seçilməz, nə adamlığı, nə də vicdanı olarg Məsləhət versən, arxasını çevirib deyər: "Sizə nə qalıb? Kim kimdən üstündür, kimin kərəsinə kim verir, sən mənim qabağıma yemək qoyursan? Sənə nə qalıb haradan gəlib, haraya gedirəm?"

radan eybisdizdir, xətasızdır, adildir", - deyib iman gətirmişikmi? Bəs onda niyə, Tanrı bəzən bir tənbelin başından var-dövlət tökülür, digər biri gecə-gündüz Tanrıya itaət edir, işləyir, ehtiyacı içində dolanır, ailəsini gücbəla ilə saxlayır? Nə üçün heç kimə zərər verməyən biri yazıq və kasıbdır, hansısa firildə qayıq və oğru isə sapsağlam dolanır, eyni ata-anadan doğulmuş övladın biri ağıllı, biri tərbiyyəsiz olur?.. Yaradan "yurdu pozma, yurdu düz", "yaxşılıq elə, yol sal", - deyir. "Doğrunu cənnətə salacağam, yamanlıq edənə cəhənnəmə atacağam", - dediği halda, qullarından birini yaxşı yola, digərini pis yola yönəldir. Yaxşı, belə olduqda Tanrının mərhəməti harada qaldı? Onun ayıbsız, xətasız və adil olması haqqında ki düşüncələrimiz nə oldu? Yurd

bu haqda düşünməyə qadağa qoya bilərikmi? Ağıl olmasa idi, din haradan yaranardı? Ey bəni-insan oğlu, "Var-dövləti və kasıblığı verən Yaradandan özüdür, amma zəngin edən, kasıb edən O deyildir"; - deyərək iman edib, bunu anlamalısan, başqa düşüncülərin doğru deyil.

1895

İyirmi doqquzuncu söz

Bizim qazaxların atalar sözlərində anlama dolu olanı da var, anlamsız, heç bir mənası olmayanı da. Örneyi: "Varlısansa, arlı olma!" – insanın arı olmayanı sonra, lənətə gəlsin onun həyatı. Əgər kasıb hər bir əziyyətə qat-laşaraq, ən ağır işləri görürsə, zəhmətlə çörək qazanırsa, bunun nəyi şəərəfsizlikdir ki?

"Atadan-anadan mal şirin olur, qızıllı evdən can şirin olur". Öz ata-anasını mal-dövlətə satan nankor bir adamın hansı arınamusu olar? Ata-anadan mal necə şirin ola bilər? Ancaq ağıllı itirmiş adamlar ata-anasını qızıla dəyişər. Valideynlər varidövləti ona görə yığır ki, bala-larına bir gün ağıllasınlar. Ata-anasını mal-dövlətə satan nankor, lap Tanrının özünün də birinci düşmənidir. Ona görə də ata sözlərini elə yazın ki, bundan insanlar yaxşı nəticə çıxarsın.

1895

Otuzuncu söz

"Qırx yabını minsə də, bir dağı aşıb keçməz" kimi bir məsələmiz vardır. Bu məsələ nə üçün yazılıb? Niyə deyilib? Kimə lazım olar? Bu məsələ lovğa adamlar